

TIJORAT BANKLARI ORQALI INVESTITSİYALARNI JALB ETISH YO'LLARI

Raxmatullayev Sobir Zohid o'g'li

Qarshi muhandislik-iqtisodiyot

Instituti "Moliya" kafedrası magistri

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14498942>

Jahon tajribasidan ma'lumki, tijorat banklarining investitsion jarayonlarda faol qatnashishi iqtisodiyotni modernizatsiya qilishda va mamlakat sanoat salohiyatining mustahkamlanishida muhim o'rin tutadi. Rivojlangan bozor iqtisodiyoti sharoitida mablag'larni qayta taqsimlash moliyaviy vositachilar orqali amalga oshiriladi. Investitsion jarayon natijasida pul mablag'lari moliyaviy soha yordamida ishlab chiqarish tarmoqlariga yo'naltiriladi va bu jarayonda tijorat banklari muhim o'rin egallaydi.

Har bir mamlakatda milliy iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va ishlab chiqarishni innovatsion rivojlantirish ishlari turli iqtisodiy vositalar yordamida amalga oshiriladi. Xuddi shuningdek O'zbekiston Respublikasida ham ushbu natijaga erishish uchun iqtisodiyotning real va moliyaviy sektorida investitsion faollikni oshirish talab qilinadi. Ma'lumki, iqtisodiyotning real sektorini moliyaviy jihatdan ta'minlanishi ushbu sektorni yanada barqaror rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Mazkur masalani ijobiy hal etishda tijorat banklarining faoliyati alohida ahamiyat kasb etadi. Tijorat banklari investitsion siyosatining samarali tashkil etilishi esa iqtisodiyotni modernizatsiya qilishda va real sektorni barqaror rivojlantirishda muhim o'rin tutadi.

So'nggi yillarda mamlakatimizda xususiy sektor rivojlanishini rag'batlantirish, banklarning investitsiyaviy jozibadorligini, bank xizmatlari ommabopligi va sifatini oshirish uchun bank sektorini tubdan transformatsiya qilish maqsadida 2020 yil 12 mayda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2020-2025 yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida"gi PF-5992-sonli Farmoni qabul qilindi ushbu strategiyaning asosiy maqsadi etib zamonaviy bank tizimini shakllantirish, banklarning investitsiyaviy jozibadorligini oshirish va bank xizmatlarining yangi standartlarini joriy etishga qaratilgan bank tizimida kompleks o'zgartirishlarni amalga oshirishdan iborat.

Milliy iqtisodiyotda investitsion jarayonlarni faollashtirish va unda tijorat banklarining ishtirokini kengaytirish zarurati iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda bank tizimining rolini oshirish bilan belgilanadi. Investitsion salohiyatni oshirishda banklar ishtiroki investitsion maqsadlarga bank

mablag'larini yo'naltirish, investitsion xarakterdagi kreditlarni berish, ulushli ishtirok etish va qimmatli qog'ozlar bilan operatsiyalarni amalga oshirish kabi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi. Tijorat banklarining investitsion faolligi ularning moliya-sanoat guruhlaridagi ishtirok orqali yanada rivojlanadi. Chunki, moliya-sanoat guruhlari doirasida banklar istiqbolli investitsion loyihalarni ishlab chiqish va amalga oshirish, qimmatli qog'ozlar bilan bog'liq operatsiyalarni tashkil qilish hamda moliyaviy resurslarni yuqori daromadli sohalarga yo'naltirish asosida investitsion faolligini oshiradi.

Banklar uchun moliya-sanoat guruhlari tarkibida investitsion siyosatni amalga oshirish quyidagi imkoniyatlarni yaratadi: bank resurslari barqarorligini ta'minlash va ularning resurs bazasini yanada kengaytirish; foydalilik darajasi yuqori bo'lgan investitsion loyihalarni amalga oshirish; moliyaviy risklar darajasini kamaytirish va kapital qo'yilmalarni diversifikatsiyalash; likvidlilik darajasini oshirish; korxonalarni tashkil etish va aksiyadorlik munosabatlarini rivojlantirish, ustav kapitalida ulushli ishtirok etish orqali ular faoliyatiga ta'sir etishni kuchaytirish.

Investitsion loyihalarni amalga oshirish jarayonida yuzaga keladigan moliyaviy risklarni baholash va ularni boshqarish yuzasidan zarur chora-tadbirlarni ishlab chiqish amaliyotini rivojlantirish tijorat banklarining investitsion faolligini oshirish va investitsion siyosatni samarali yuritish borasidagi asosiy masalalardan biri hisoblanadi. Chunki, investitsion loyihani amalga oshirish jarayonida turli omillarning ta'siri natijasida muayyan darajada moliyaviy risklar yuzaga kelishi va loyihaning samaradorligiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu boisdan moliyaviy risklarni baholash va ularning salbiy ta'sirini oldini olishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish, bu borada tijorat banklari investitsion siyosat doirasida monitoring olib borish tizimini va amaldagi investitsion loyihalarni tahlil etish jarayonini faollashtirishlari lozim.

Banklarning investitsion siyosatini samarali tashkil etish va ularning investitsion faolligini oshirishda quyidagilarni inobatga olish maqsadga muvofiq hisoblanadi:

- investitsion portfeli sifati va tavakkalchiliklarni boshqarish amaliyotini yaxshilash, moliyaviy tavakkalchiliklarni baholash uchun texnologik yechimlarni tadbiq etish orqali bank tizimining moliyaviy barqarorligini ta'minlash;
- investitsion siyosatni amalga oshirishda unga ta'sir ko'rsatuvchi omillarni baholash va ularning ta'sir darajasini chuqur tahlil etish lozim;
- tijorat banklari va sanoat korxonalari o'rtasidagi moliyaviy munosabatlarni rivojlantirishga qaratilgan ta'sirchan choralarni amalga oshirish,

xususan korxonalaridagi investitsion loyihalarni ishlab chiqish va amalga oshirishda banklarning ishtirokini kuchaytirish lozim;

- moliya va sanoat kapitali integratsiyasini ta'minlash orqali moliya-sanoat guruhlarini shakllantirish;

- kapitallashuv darajasi yuqori bo'lgan tijorat banklari ishtirokida moliya - sanoat guruhlarini tashkil etishni bosqichma-bosqich amalga oshirish lozim, chunki bu holat, investitsion munosabatlarda foydalilik darajasini oshirish va risklarni pasaytirishga imkon yaratadi.

Shunday ekan, mamlakatimizda ham tijorat banklarining investitsion siyosatini aynan shulardan kelib chiqib zamon talablariga moslashtirish qat'iy talab etilyapti. Buni amalga oshirishda ularning investitsion faoliyatning maqsadli mo'ljallari tizimini tashkil etish va mazkur maqsadlarga erishish usullarini erkin tanlash uchun imkoniyat berilyapti. Shu o'rinda investitsiya yo'nalishida tijorat banklarini rag'batlantiruvchi omillar bo'yicha quyidagi takliflarni keltirib o'tish mumkin:

- raqobatdagi ustunlikni oshirish;
- resurs bazasini kengaytirish hisobiga kreditlash hajmini oshirish;
- kredit portfeli tavakkalchiliklarini diversifikatsiyalash asosida tavakkalchilik darajasini kamaytirish;
- kredit qaytmasligi tavakkalchiligini kamaytirish.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, tijorat banklari ishtirokida integratsiyalashgan korporativ tuzilmalarni shakllantirish banklar investitsion faolligini oshirish, sanoat tarmoqlarini samarali va barqaror rivojlantirish va eng muhimi mavjud ishlab chiqarishlarni modernizatsiyalash uchun qulay shart-sharoit yaratadi. Bu esa, o'z navbatida ichki va tashqi bozorlarga yo'naltirilgan yangi yuqori ilmiy sig'imli ishlab chiqarishlarni rivojlantirish, jahon bozorlarida milliy korxonalarining raqobatbardoshligini hamda ularning moliyaviy barqarorligini oshirish uchun sharoit yaratishga imkon beradi.